

ZADOVOLJSTVO ŠTUDENTOV IN ŠTUDENTK UNIVERZE V LJUBLJANI S ŠTUDIJEJEM NA DALJAVO MED EPIDEMIJO COVIDA-19

127

UNIVERSITY OF LJUBLJANA STUDENTS'
SATISFACTION WITH DISTANCE LEARNING
DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

Nataša Zrim Martinjak, *dr. soc. ped.*

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, 1000 Ljubljana

natasza.zrim@pef.uni-lj.si

POVZETEK

Epidemija covid-19 je tudi visokošolsko izobraževanje soočila z novimi okoliščinami in zahtevala prilagoditev s kriznim odzivom. Univerza v Ljubljani (UL) je, da bi ohranila izobraževanje med epidemijo, prešla na izvedbo študija na daljavo. Le-ta zaradi kriznega odziva ni predstavljal alternativne izbire, temveč edino razpoložljivo možnost. V raziskavi smo proučevali zadovoljstvo s študijem na daljavo, ki ima navedene podlage. Namen raziskave je bil ugotoviti, s katerimi dejavniki se povezuje zadovoljstvo s študijem na daljavo in kateri dejavniki določajo razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo. Raziskava o študiju na daljavo je del širše raziskave o položaju študentov in študentk UL v razmerah covid-19 (N = 1424). Uporabljena sta bila kvantitativni pristop in deskriptivna metoda raziskovanja. Ugotovili smo značilne razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo med spoloma in med študenti,

ki so se soočali z duševnimi stiskami med študijem na daljavo, v primerjavi s tistimi, ki se niso. Značilne povezave s stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo smo ugotovili z nekaterimi pogoji, ki omogočajo študij na daljavo, in nekaterimi individualnimi značilnostmi. Na podlagi ugotovitev raziskave lahko sklenemo, da stopnja zadovoljstva s študijem na daljavo ni izolirana ocena, temveč je povezana z različnimi dejavniki, ki sokreirajo študijski in življenjski položaj študenta.

KLJUČNE BESEDE: *zadovoljstvo s študijem na daljavo, epidemija covid-19, študijski in življenjski položaj študenta.*

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic confronted higher education with new circumstances and required adaptation in line with the crisis response. To sustain the provision of education during the epidemic, the University of Ljubljana moved to implement distance learning. Due to the measures imposed to respond to the crisis, distance learning was not an alternative, but the only available option. We research satisfaction with distance learning, which has the mentioned bases. The purpose of the study was to find out what factors are related to satisfaction with distance learning and what factors determine the differences in satisfaction with distance learning. The study on distance learning is part of a broader study on the situation of students at the University of Ljubljana in the Covid-19 period (N = 1424). A quantitative approach and descriptive research method were used. We find that there are characteristic differences in satisfaction with distance learning between genders and between students who managed psychological distress during distance learning and those who did not. Characteristic relationships were found between the level of satisfaction with distance learning and certain conditions that make distance learning possible and some individual characteristics. From the research results, we can conclude that the degree of satisfaction with distance learning is not an isolated assessment,

but is related to various factors that contribute to create the student's study and living situation.

KEYWORDS: *satisfaction with distance learning, Covid-19 epidemic, students' study and living situation.*

UVOD

Epidemija covid-19 je med drugim pred izziv postavila tudi visokošolsko izobraževanje, od katerega je z namenom njegove ohranitve zahtevala spremembo iz dotlej uveljavljenega načina izvedbe študija v živo v predavalnici v študij na daljavo na internetu. Novonastale okoliščine zaradi pandemije so za študente ob študiju na daljavo skreirale nov način življenja (James, 2021). Slovenska raziskava Nacionalnega inštituta za javno zdravje (Gabrovec idr., 2021) o doživljanju epidemije med študenti je pokazala, da se je za tri četrtine udeleženih v raziskavi (N = 5999) vsakdan v času razglašene epidemije močno spremenil. Glede stopnje vpliva epidemije covid-19 na življenje na področju študija ista raziskava ugotavlja spremembe na slabše za dobro polovico udeleženih. Podobno tudi evropska raziskava (Doolan idr., 2021) poroča, da se je za skoraj polovico študentov, udeleženih v raziskavi (N = 9196), študentsko življenje z zaprtjem fakultet spremenilo na slabše.

Avtorji poudarjajo, da je krizni odziv pomemben dejavnik razlike pri študijih na daljavo (Adedoyin in Soykan, 2020; Carrillo in Assuncao, 2020; Hodges idr., 2020). Pri študiju na daljavo zaradi kriznega odziva ne gre za alternativno izbiro, temveč za ohranitev izobraževalnih aktivnosti, za kreativno reševanje problema, ki ga zahteva krizna situacija (Hodges idr., 2020), in pomeni edino razpoložljivo možnost (Butnaru idr., 2021). Značilnosti študija na daljavo v krizi so onemogočena možnost izbire, odsotnost prilagoditve, načrtovanja, priprave na proces (Adedoyin in Soykan, 2020), 'prisiljena' pripravljenost (Cutri idr., 2020), zahteva po spremembi (Bryson in Andres, 2020) in tudi sprotno učenje izvedbe. Nekateri avtorji so ga poimenovali tudi urgentni študij na daljavo v času pandemije covid-19 (Mok idr., 2021; Rahman, 2021). Ponekod

so že pred epidemijo imeli številne izkušnje s študijem na daljavo, medtem ko druge te izkušnje ni bilo in je bil študij na daljavo kot tak v času epidemije covida-19 novost za vse deležnike. Podobno se je tudi UL s študijem na daljavo srečevala in soočala kot novinka prav med epidemijo covida-19, četudi procesi digitalizacije v visokošolskem prostoru potekajo že dlje časa. Tradicionalna študijska praksa se je soočila z novimi okoliščinami. Prehod na študij na daljavo je še posebej tam, kjer ni bilo predhodnih izkušenj s študijem na daljavo, najprej pokazal na IKT-pogoje in ovire za izvedbo (Aristovnik idr, 2020; Dinh in Nguyen, 2020; Rahman, 2021). Ker predhodnih izkušenj s študijem na daljavo tudi v našem primeru ni bilo in ker je prehod k študiju na daljavo vodila kriza z namenom ohranjanja visokošolskega izobraževanja, fakultete in posamezni učitelji k izvedbi niso pristopali poenoteno, temveč na različne načine. Lahko bi rekli, da so istočasno potekali različni študiji na daljavo, ki so jih kreirali različni aktualni vplivi in položaji deležnikov. Učitelji so pri poučevanju uporabljali veliko mero improvizacije (Bryson in Andres, 2020) ob uporabi različnih orodij, platform, študijskih materialov ter tako asinhronih kot sinhronih načinov študija na daljavo. Ne le pri nas, tudi v drugih evropskih državah in širše po svetu se je v tem času vzpostavilo več različnih načinov poučevanja na daljavo (Aristovnik idr., 2020; Doolan idr., 2021). Doolan in sodelavci (2021) so ugotovili, da je bila med pandemijo v Evropi najpogosteje (60 %) uporabljena sinhrona oblika poučevanja z izvedbo učitelja v realnem času, ki kljub fizični oddaljenosti omogoča takojšnjo interakcijo. To je po prvih prilagoditvah postala usmeritev univerze tudi pri nas. Tudi Shankar idr. (2021) skozi pregled aktualnih raziskav o študiju na daljavo pred in med epidemijo ugotavljajo, da je študij na daljavo med epidemijo temu doprinesel več izvedbe skozi sinhrono interakcijo v t. i. virtualnem formatu, kar je bilo prej pri študiju na daljavo zapostavljeno in je še en razlog, da študija na daljavo pred epidemijo in med epidemijo ne moremo enačiti. Nemogoče bi bilo zagovarjati enotno definicijo študija na daljavo v času covida-19. Se je pa tehnologija izkazala za podporno pri soočanju s katastrofo (Rahman, 2021). Skupna značilnost – glede na zahteve epidemiološke situacije – je bila fizična oddaljenost, vse ostale značilnosti študija na daljavo pa bi lahko

zajeli z opisom s t. i. pojmom dežnika (Singh in Thurman, 2019). Študij na daljavo je zato v času covid-19 potrebno razumeti široko, z upoštevanjem različnosti v njegovem pomenu (prav tam) in kriznega odziva. Iz enakega razloga in posledično glede na različne izvedbe so bili tudi študentje na študij na daljavo različno pripravljani, zanj različno opremljeni in so se v njem tudi različno znašli ter ga različno razumeli in doživeli (Brown idr., 2020). Raziskava Gabrovec in sodelavcev (2021) je pokazala različnost doživljanja izkušnje študija na daljavo med anketiranimi študenti, ki so izkušnjo doživeli npr. različno uspešno, poučno in zahtevno. To različnost v izkušnji, pomenu in predstavi o študiju na daljavo je – v povezavi s temo doživljanja in pogleda na študij na daljavo – potrebno izpostaviti. Različnost izkušnje študija na daljavo ustvarja individualni življenjski položaj posameznika v času izrednih razmer, ko so se že obstoječi problemi pri nekaterih med epidemijo še poglobili (Jiménez-Bucarey idr., 2021), nekateri pa so z njimi lažje shajali. Epidemija je študij postavila v povsem nove, nepoznane študijske in druge življenjske okoliščine, ki so prinesle takojšnje in velike spremembe v vsakdanje življenje študentov. Študentje so se morali spopasti z novo izkušnjo študija v nepričakovanih, kriznih okoliščinah (Brown idr., 2020).

V prispevku obravnavamo temo zadovoljstva študentov s študijem na daljavo v času epidemije covid-19, ki ima navedene podlage. Zadovoljstvo s študijem razumemo kot subtilen in kompleksen fenomen, ki se kaže v svoji variabilnosti in odvisnosti od številnih tako neposrednih kot posrednih študijskih značilnosti, ki vplivajo na izkušnjo študija (Elliot in Shin, 2002). Predhodna raziskava (Doolan idr., 2021) med evropskimi študenti je ugotovila, da so s študijem na daljavo bolj zadovoljni starejši študentje, tisti, ki lažje krijejo študijske in življenjske stroške, tisti, ki jim ni treba plačevati šolnine, ter izredni študentje. Nadalje so bolj zadovoljni s študijem na daljavo tisti študentje, ki nimajo zdravstvenih težav, kroničnih bolezni in težav z duševnim zdravjem, ter tisti, ki imajo boljše pogoje za bivanje, boljše digitalne spretnosti in več socialnih povezav. Prav tako so bolj zadovoljni s študijem na daljavo tisti študentje, ki imajo nasploh manj skrbi – tako s stroški, zdravjem kot uravnavanjem skrbi in študija.

RAZISKOVALNI PROBLEM

Osnovni namen raziskave je bil ugotoviti, kako so študentje ocenjevali stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo med epidemijo in kaj nam ta ocena sporoča glede na njihov življenjski položaj med epidemijo. Raziskovali smo, kako se zadovoljstvo študentov s študijem na daljavo med epidemijo povezuje z njihovimi demografskimi značilnostmi, študijskimi, bivalnimi in finančnimi pogoji, prisotnostjo duševnih stisk in povezanostjo z drugimi študenti. Zanimalo nas je, kateri dejavniki se v času epidemije izkazujejo kot pomembni v povezavi z zadovoljstvom s študijem in kateri določajo razlike.

Te teme so nas zanimale zato, ker raziskovanje zadovoljstva s študijem na daljavo lahko prispeva izkušnjo študija iz perspektive študentov in hkrati tudi razumevanje njihovih študijskih ter življenjskih položajev. Zadovoljstvo s študijem ni izolirana ocena, temveč je odvisna od posameznikovega življenjskega položaja (Aristovnik idr., 2020; Elliott in Shin, 2002; Rodić Lukić in Lukić, 2020). Ob tem gre izpostaviti kontekst krizne epidemiološke situacije, ki je zahtevala nenadno izvedbo študija na daljavo, v celoti, brez možnosti izbire načina izvedbe študija. Na generalni ravni je zahtevala omejitev socialnih stikov v živo, s čimer je posegla tudi na druge življenjske okoliščine posameznika, ki njegov položaj sooblikujejo. Študentje so se naenkrat znašli v povsem novih študijskih in življenjskih okoliščinah. Predpostavljali smo, da je zadovoljstvo s študijem na daljavo med epidemijo povezano z različnimi dejavniki, ki so kreirali študijski in življenjski položaj študenta med krizno situacijo.

METODOLOGIJA

V prispevku prikazujemo kvantitativno analizo dela podatkov raziskave z naslovom »Položaj študentov in študentk UL v razmerah covid-19«, ki smo jo izvedli na Oddelku za socialno pedagogiko Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani ob koncu študijskega leta 2020/2021. Zasnova in izvedba raziskave je predstavljena v tej

tematski številki v uvodnem članku z naslovom »Uvodnik: Spremembe študentskega življenja v obdobju epidemije covid-19«. Vzorec raziskave predstavlja 1424 študentk ter študentov UL in je natančneje predstavljen v omenjenem uvodniku. Udeleženci so odgovarjali na demografska vprašanja in vprašanja z več tematsko različnih področij, vezanih na položaj študentov v razmerah covid-19. Na vprašanja o tematskem sklopu študijsko področje je delno ali v celoti odgovorilo 1167 študentov. Za ocenjevanje posameznih vidikov študija na daljavo smo uporabili sedem vprašanj oz. sklopov vprašanj z več postavkami. Pri dveh sklopih vprašanj so udeleženci na štiri-stopenjski lestvici (1 – nikoli, 2 – redko, 3 – pogosto, 4 – redno) označili, kako pogosto postavke veljajo zanje (npr. »Pri študijskih urah, ki potekajo na daljavo, sodelujem v diskusijah.«). Pri dveh vprašanjih so označili, kateri odgovor velja zanje. Pri ocenjevanju splošnega zadovoljstva s študijem na daljavo so udeleženci na štiri-stopenjski lestvici ocenili, v kolikšni meri so zadovoljni s študijem na daljavo (ocena 1 je pomenila zelo nezadovoljen, ocena 4 pa zelo zadovoljen).

Zbrane podatke smo analizirali s statističnim programom SPSS. Izračunali smo mere opisnih statistik (odstotke posameznih odgovorov, povprečne vrednosti in standardne odklone), za preverjanje razlik med skupinami sta bila uporabljena analiza variance (ANOVA) in t-test, za preverjanje povezanosti med spremenljivkami pa smo – glede na vrsto podatkov in ustreznost obdelave podatkov – uporabili Pearsonov r-koeficient, Spearmanov rho-koeficient in Kendallov tau-koeficient.

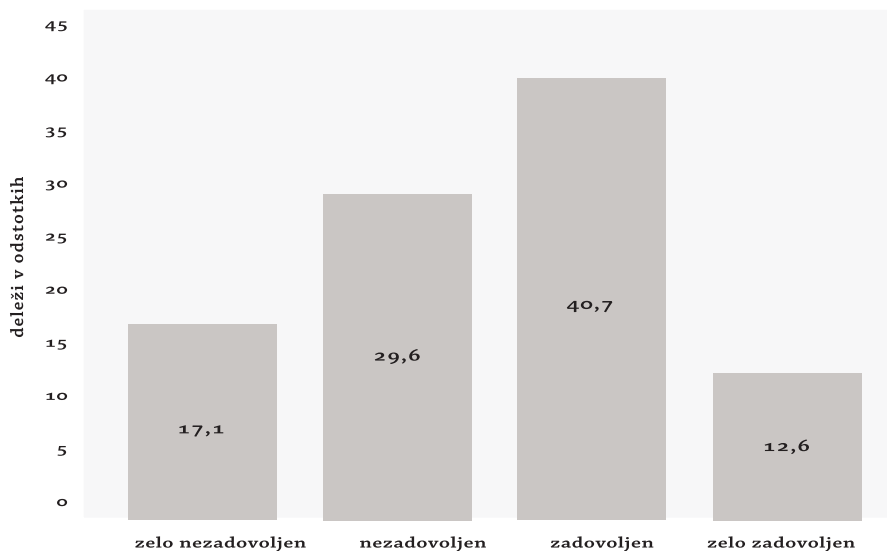
REZULTATI Z RAZPRAVO

Rezultati kažejo, da so bili študentje različno zadovoljni ($M = 2,49$ od 4; $SD = 0,92$) s študijem na daljavo med epidemijo (glej **SLIKO 1**). Nekoliko več kot polovica vseh udeležencev v raziskavi ($N = 1167$) je poročala, da so bili s študijem na daljavo zadovoljni ali zelo zadovoljni, nekoliko manj kot polovica pa, da so bili nezadovoljni ali zelo nezadovoljni. Na podlagi tega rezultata, približne razpolovitve na zadovoljstvo in nezadovoljstvo s študijem na daljavo, smo

v nadaljnji analizi iskali statistično značilne razlike in povezave z zadovoljstvom s študijem na daljavo. Predpostavljali smo, da se stopnja zadovoljstva s študijem na daljavo razlikuje oz. je povezana z različnimi dejavniki, kar smo preverili. Zanimalo nas je, kateri študentje so bili bolj in kateri manj zadovoljni s študijem na daljavo. V nadaljevanju prikazujemo rezultate glede na njihove demografske značilnosti, pogoje, ki omogočajo študij na daljavo, in druge individualne značilnosti.

SLIKA 1

Zadovoljstvo s študijem na daljavo med epidemijo (N = 1167)

POVEZANOST MED ZADOVOLJSTVOM S ŠTUDIJEJEM NA DALJAVO IN DEMOGRAFSKIMI ZNAČILNOSTMI

Obsežna predhodna raziskava (Aristovnik idr., 2020) je pokazala statistično značilno nižje zadovoljstvo s študijem na daljavo v povezavi s socialno-demografskimi značilnostmi, ki so se izkazale kot pomembne v perspektivi študenta na različne vidike študijskega

življenja. Glede na te ugotovitve smo najprej preverili, ali demografske značilnosti določajo razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo tudi v naši raziskavi.

Analiza razlik med demografskimi značilnostmi je pokazala, da se le spola statistično značilno razlikujeta v zadovoljstvu s študijem (**PREGLEDNICA 1**). V povprečju so s študijem na daljavo bolj zadovoljne ženske ($M = 2,52$; $SD = 0,89$) kot pa moški ($M = 2,35$; $SD = 1,01$). Predvidevali smo, da se bodo pokazale razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo tudi glede na smer in letnik študija, kot je to pokazala raziskava Doolan in sodelavcev (2021), a so v naši raziskavi razlike med skupinami statistično neznačilne. Razlike med smermi študija, pri čemer smo udeležence razvrstili v naravoslovno in družboslovno smer študija, smo preverjali s t-testom in ugotovili, da se zadovoljstvo s študijem glede na smer študija statistično značilno ne razlikuje, $t(1143) = 0,33$, $p = 0,738$. Predvidevali smo, da bodo študentje naravoslovnih smeri študija zaradi manjkajočih laboratorijskih vaj v povprečju manj zadovoljni s študijem na daljavo, a tega na podlagi statistično neznačilnih ugotovitev ne moremo potrditi. Razlike med letniki študija smo preverjali z analizo variance in ugotovili, da se zadovoljstvo s študijem na daljavo tudi glede na letnik študija statistično značilno ne razlikuje, $F(3,1163) = 0,73$, $p = 0,536$. Predvidevali smo, da bodo

PREGLEDNICA 1

Razlike v zadovoljstvu s študijem po spolu in soočanjem z duševnimi stiskami med študijem na daljavo

	N	M	SD	t-preizkus		
				t	df	p
ženske	909	2,52	0,89	2,56	1143	0,011*
moški	236	2,35	1,01			
soočanje z duševnimi stiskami – da	900	2,37	0,90	1162	-8,21	0,001*
soočanje z duševnimi stiskami – ne	264	2,88	0,87			

študentje prvega letnika zaradi nenavadnega vstopa v študij s študijem na daljavo manj zadovoljni, a tega naša raziskava ni potrdila. Prav tako se v zadovoljstvu s študijem niso pokazale statistično pomembne razlike glede na regijo, iz katere študentje prihajajo, $F(12,1153) = 1,91$, $p = 0,030$, in okolje, kjer študentje živijo, $t(1163) = -0,65$, $p = 0,514$.

POVEZANOST MED ZADOVOLJSTVOM S ŠTUDIJEM NA DALJAVO IN FINANČNIMI, BIVALNIMI TER ŠTUDIJSKIMI POGOJI

Zanimale so nas tudi povezave s finančnimi, bivalnimi in študijskimi pogoji, ki omogočajo študij na daljavo. Poleg splošne finančne in bivalne situacije so to še lastna soba, osebni računalnik in dobra spletna povezava. Povezanost smo predvidevali glede na razlike v socialno-ekonomskem statusu tudi že pred epidemijo, nove izgube študentskega dela, zapiranja študentskih domov in nujnosti selitve nazaj k staršem zaradi epidemiološke situacije. Evropski študentje, ki so živeli v najemih in študentskih domovih, so v raziskavi Doolan s sodelavci (2021) poročali o več zaskrbljenosti glede stroškov za bivanje v primerjavi s študenti, ki so živeli pri starših ali v drugih namestitvah. V slovenski raziskavi o analizi ocene potreb po psihosocialni pomoči za študente med epidemijo (Kerč idr., 2021) udeleženi študentje ($N = 606$) bivalne okoliščine navajajo kot tiste, ki bi jim pomagale pri lažšanju težav, ki se pojavljajo ob študiju na daljavo. Skozi dejavnik vpliva prisotnosti t. i. motilcev (npr. drugih ljudi) v prostoru za študij na negativne občutke, povezane s pravočasnostjo, uspešnostjo in kakovostjo opravljanja študijskih obveznosti, pa pomen bivalnih okoliščin za študij med epidemijo s povprečjem vseh odgovorov ($M = 4,98$ od 7, $SD = 1,81$, $N = 5660$) poudari druga slovenska raziskava (Gabrovec idr., 2021). Vendar med zadovoljstvom s študijem na daljavo in tem, kje so študentje bivali v času študija na daljavo, naša raziskava ni pokazala statistično značilnih povezav. Analiza rezultatov pa je tudi v naši raziskavi pokazala, da je stopnja zadovoljstva s študijem na daljavo statistično značilno in pozitivno (sicer z nizko jakostjo) povezana s stopnjo zadovoljstva z bivalnimi pogoji med študijem

na daljavo (glej Preglednico 2). Predhodne raziskave so potrdile tudi povezanost soočanja s finančnimi težavami in vpliva pandemije na osebne okoliščine (Aristovnik idr., 2020; Gabrovec idr., 2021) ter prepoznavanje vpliva nizkih prihodkov na zadovoljstvo s študijem (Mok idr., 2021). Mok in sodelavci (prav tam) so v raziskavi med študenti v Hong Kongu ugotovili, da so bili med udeleženi (N = 1227) tisti z nizkimi družinskimi prihodki manj zadovoljni s študijem na daljavo kot tisti s srednjimi ali visokimi družinskimi prihodki. Tisti v boljši finančni kondiciji so bili bolj zadovoljni s soočanjem njihovih univerz s pandemijo (Aristovnik idr., 2020). Naša raziskava pa ni pokazala povezanosti med finančnimi pogoji in zadovoljstvom s študijem na daljavo. Smo pa ugotovili statistično značilno pozitivno povezanost med zadovoljstvom s študijem na daljavo in stopnjo mesečnih finančnih obremenitev v času študija na daljavo (glej Preglednico 2). Kljub zanemarljivi stopnji jakosti jo velja upoštevati. Po jakosti še nižja se je pokazala sicer statistično značilna pozitivna povezanost zadovoljstva s študijem na daljavo in tem, ali so udeleženi študentje v raziskavi v času študija na daljavo imeli svojo sobo (glej Preglednico 2). Glede na pomen mirnega prostora za študij morda ta povezava ni zgolj naključna.

Nekoliko močnejšo statistično značilno pozitivno povezavo pa smo ugotovili med zadovoljstvom s študijem na daljavo in dobro spletno povezavo med študijem na daljavo (glej Preglednico 2). Kot se je najprej izkazalo, je spletna povezava pogoj in ovira pri študiju na daljavo in na svetovni ravni predstavlja privilegij (Aristovnik idr., 2020). Morda si to – glede na rezultate naše raziskave, ki kažejo, da več kot dve tretjini (71,40 %) udeleženi študentov poroča o dobri spletni povezavi – težko predstavljamo. Na evropski ravni je ta delež z 41 % že bistveno nižji (Doolan idr., 2021). Tudi raziskava Mok in sodelavcev (2021) je ugotovila pripisano visoko pomembnost vpliva dobre, stabilne spletne povezave na študijsko učinkovitost pri študiju na daljavo. Med študenti, ki so sodelovali v raziskavi, se jih je kar 49 % soočalo s slabo spletno povezavo. Prav tako slovenska raziskava (Gabrovec idr., 2021) poroča o vplivu spletne povezave na pravočasnost, uspešnost in kakovost opravljanja študijskih obveznosti in s tem povezanih negativnih občutkih. Raziskava Doolan idr. (2021) je pokazala statistično značilne in

pozitivne povezave med zadovoljstvom s študijem na daljavo in študijskimi pogoji, ki omogočajo študij na daljavo; poleg mirnega prostora, osebnega računalnika in dobre spletne povezave sta to še lastna miza in material za študij. Po slednjih dveh v raziskavi nismo spraševali, med tem, ali so študentje imeli svoj računalnik, in med zadovoljstvom s študijem na daljavo pa nismo ugotovili statistično značilne povezave.

Zanimalo nas je tudi, kako se zadovoljstvo s študijem na daljavo povezuje s pomanjkljivimi digitalnimi spretnostmi, saj le-te sodijo med osnovne pogoje in ovire za izvedbo študija na daljavo. Rezultati pokažejo, da je povezava med zadovoljstvom s študijem na daljavo in pomanjkljivimi digitalnimi spretnostmi statistično zelo značilna, po jakosti sicer neznatna in negativna. Soočanje s pomanjkljivimi digitalnimi spretnostmi za študij na daljavo je med študenti v povprečju dokaj nizko ($M = 1,60$ od 4, $SD = 0,71$). Le slabih 7 % jih je poročalo, da se s tem pogosto soočajo, in le slaba 2 %, da se s tem redno soočajo, medtem ko jih je dobrih 39 % poročalo, da se s tem redko soočajo, in 51 %, da se s tem nikoli ne soočajo. To bi lahko pomenilo, da imajo študentje v povprečju dobre digitalne spretnosti. Ugotovitve so skladne z ugotovitvami evropske raziskave (Doolan idr., 2021), v kateri le 7,9 % udeleženih poroča o pomanjkljivih digitalnih spretnostih. O podobnem deležu poroča tudi druga slovenska raziskava (Gabrovec idr., 2021), in sicer, da le za 6,6 % udeleženih velja ali popolnoma velja, da se zaradi pomanjkljivih digitalnih sposobnosti počutijo neprijetno. Delež tistih, za katere to ne velja ali sploh ne velja (70 %), pa je celo višji kot v naši raziskavi. Medtem pa je raziskava med študenti v Hong Kongu (Mok idr., 2021) ugotovila kar 16-odstotni delež tistih, ki svoje digitalne spretnosti ocenjujejo kot šibke in pomanjkljive. Med njimi je tudi največji delež (71 %) teh, ki so najbolj nezadovoljni s študijem na daljavo.

Dobre digitalne spretnosti, ki jih nakazujejo naši rezultati, bi lahko pomenile samozavestno uporabo spletnih platform za študij, o čemer – v deležu 80,7 % udeleženih – poroča tudi raziskava Doolan in sodelavcev (2021). To bi lahko še posebej prišlo do izraza pri študijskih urah na daljavo (glede na najbolj uveljavljeno sinhrono

obliko poučevanja, pri kateri interakcija poteka v živo v realnem času izvedbe študijske ure). Vendar pa naši podatki razkrivajo nekaj drugega. Študentje so pri študijskih urah v povprečju najpogosteje (dobrih 40 % pogosto in 37 % redno) poslušali in se ne oglašali ($M = 3,11$; $SD = 0,83$). V relativno visokem deležu (24 % pogosto in 5 % redno) so bili pri študijskih urah na daljavo le prijavljeni in so ob tem delali druge stvari. Le slaba tretjina jih je imela pri študijskih urah redno (9 %) ali pogosto (22 %) prižgano kamero. To bi morda lahko nakazovalo na položaj študenta pri študiju glede na druge dejavnike, ki tega sokreirajo.

PREGLEDNICA 2

Značilne povezanosti med zadovoljstvom s študijem na daljavo ter posameznimi pogoji za študij in individualnimi značilnostmi

	<i>r</i>	<i>τ</i>	<i>rho</i>
zadovoljstvo s študijem na daljavo (ŠD)	--	--	--
stopnja zadovoljstva z bivalnimi pogoji med ŠD	0,37*		
stopnja mesečnih finančnih obremenitev med ŠD	0,19*		
med ŠD se je več vključeval v nezaslonske oz. nespletne prostočasne aktivnosti	0,33**		
med ŠD je imel svojo sobo		0,06*	
med ŠD je imel dobro spletno povezavo		0,21*	
ima pomanjkljive digitalne spretnosti za ŠD			-0,14**
pogostost doživljanja optimizma in zaupanja v prihodnost med ŠD			0,23*
pogostost doživljanja povezanosti z drugimi študenti med ŠD			0,40*

Opombe: *r* - Pearsonov koeficient, *τ* - Kendallov tau koeficient, *rho* - Spearmanov koeficient.
* $p < 0,01$, ** $p < 0,001$

POVEZANOST MED ZADOVOLJSTVOM S ŠTUDIJEM NA DALJAVO IN NEKATERIMI INDIVIDUALNIMI ZNAČILNOSTMI

V povprečju so bili s študijem na daljavo bolj zadovoljni študentje, ki se med študijem na daljavo niso soočali z duševnimi stiskami ($M = 2,88$; $SD = 0,87$), v primerjavi s tistimi, ki so se soočali z duševnimi stiskami ($M = 2,37$; $SD = 0,90$). Glede na prisotnost duševnih stisk so rezultati pokazali statistično zelo značilne razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo (**PREGLEDNICA 1**). Povezanost med prisotnostjo duševnih stisk in zadovoljstvom s študijem na daljavo smo predvidevali glede na navedbe porasta in doživljanja duševnih stisk (Gabrovec idr., 2021; Kerč idr., 2021). Kerč in sodelavci (2021) poročajo o naraščanju duševnih stisk: nekoliko več stisk v primerjavi s časom pred epidemijo in v drugem valu malo več stisk v primerjavi s prvim valom epidemije. Ugotovili smo tudi statistično značilno pozitivno povezanost (sicer nizke jakosti) med stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo in pogostostjo doživljanja optimizma in zaupanja v prihodnost (**PREGLEDNICA 2**). Podobno so ugotovili tudi Aristovnik in sodelavci (2020), da so tisti udeleženi študentje v raziskavi, ki so imeli več upanja in manj skrbi, izražali višjo stopnjo zadovoljstva z ukrepi univerz. Na podlagi analize rezultatov smo ugotovili tudi statistično značilno povezanost med stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo in povezanostjo študenta z drugimi študenti v času študija na daljavo (**PREGLEDNICA 2**), ki je pozitivna in srednje močna. Pomen interakcij med študenti na podlagi ugotovitev poudarjata tudi Su in Guo (2021), ki v svoji raziskavi ($N = 457$) ugotavljata pozitivno povezavo med zadovoljstvom s študijem na daljavo in povezanostjo med študenti.

Ker je epidemija spremenila vsakdanje življenje posameznika, smo predvidevali, da na zadovoljstvo s študijem na daljavo vpliva tudi način preživljanja prostega časa, zato smo preverili, katere prostočasne aktivnosti so pogosteje izbirali in kakšna je povezava med temi in zadovoljstvom s študijem na daljavo. Ugotovili smo, da so se študentje med študijem na daljavo v povprečju pogosteje kot prej vključevali v zaslonske oz. spletne prostočasne aktivnosti ($M = 2,35$; $SD = 0,39$) v primerjavi z vključevanjem v nezaslonske oz. nespletne

prostočasne aktivnosti ($M = 1,66$; $SD = 0,41$). S t-testom za odvisna vzorca smo glede pogostosti vključevanja v zaslonske oz. spletne ali nezaslonske oz. nespletne prostočasne aktivnosti ugotovili statistično zelo značilne razlike, $t(1052) = 40,35$; $p < 0,001$. Ugotovili smo tudi statistično zelo značilno pozitivno povezanost med vključevanjem v nezaslonske oz. nespletne prostočasne aktivnosti in stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo (**PREGLEDNICA 2**). Statistično značilne pozitivne povezave smo ugotovili tudi med stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo in posameznimi nezaslonskimi oz. nespletnimi aktivnostmi, npr. sprehodi, športnimi dejavnostmi, telesno aktivnostjo doma, različnimi hobiji (korelacije med $\rho = 0,09$ in $\rho = 0,25$; vsi $p < 0,01$). Prav tako smo ugotovili posamezne statistično značilne in negativne povezave med zaslonskimi oz. spletnimi aktivnostmi (npr. gledanje televizije, filmov in serij, brskanje po spletu, uporaba spletnih socialnih omrežij) in zadovoljstvom s študijem, pri katerih je treba izpostaviti, da so vse povezave nizke in zanemarljive jakosti (korelacije med $\rho = 0,07$; $p < 0,05$ in $\rho = 0,12$; vsi $p < 0,01$). Tudi druga slovenska raziskava (Gabrovec idr., 2021) je pokazala, da skoraj dve tretjini študentov, udeleženi v raziskavi, v prostem času pogosteje brska po spletu kot pred epidemijo. Prav tako jih več kot polovica pogosteje gleda televizijo in serije kot prej ter pogosteje kot prej uporablja spletna socialna omrežja.

SKLEPI

Glede na razporeditev odgovorov o stopnji zadovoljstva s študijem na daljavo, ki glede na poročanja udeleženi študentov v raziskavi kažejo, da jih je približno pol zadovoljnih in pol nezadovoljnih, smo ugotavljali, s katerimi dejavniki povezano se je pokazala višja ali nižja stopnja zadovoljstva s študijem na daljavo med epidemijo. Na podlagi raziskovalnih rezultatov smo ugotovili, da so s študijem na daljavo bolj zadovoljne študentke v primerjavi s študenti ter tisti udeleženi študentje v raziskavi, ki se v času študija na daljavo niso soočali z duševnimi stiskami, v primerjavi s tistimi, ki so se. O višji stopnji zadovoljstva s študijem na daljavo so poročali tisti študentje, udeleženi v raziskavi, ki so bili med študijem na daljavo bolj

zadovoljni s svojimi bivalnimi pogoji, tisti, ki so finančno lažje prišli skozi mesec, tisti, ki so imeli svojo sobo, večino časa dobro spletno povezavo med študijem na daljavo, in tisti, ki se manj pogosto soočajo s pomanjkljivimi digitalnimi spretnostmi. Višjo stopnjo zadovoljstva s študijem na daljavo smo ugotovili še pri tistih, ki so poročali, da so med študijem na daljavo pogosteje doživljali optimizem in zaupanje v prihodnost, ter tistih, za katere bolj drži, da so se med študijem na daljavo počutili povezane z drugimi študenti, in tistih, ki so se med študijem na daljavo več kot prej vključevali v nezaslonske oz. nespletne prostočasne aktivnosti.

Naše ugotovitve se skladajo z nekaterimi ugotovitvami drugih raziskav (npr. Aristovnik idr., 2020; Doolan idr., 2021; Gabrovec idr., 2021; Kerč idr., 2021; Su in Guo, 2021). Pričakovali pa smo, da se bo pokazalo več razlik v zadovoljstvu s študijem na daljavo glede na demografske značilnosti študentov. Prav tako smo pričakovali več povezanosti med zadovoljstvom s študijem na daljavo in pogoji, ki že sicer ustvarjajo razlike med študenti. Kot kažejo rezultati iz poročanja študentov, jih je večina med študijem na daljavo imela pogoje, ki jih razumemo kot takšne, ki sploh omogočajo študij na daljavo. Poleg tega – kot lahko sklepamo na podlagi rezultatov – imajo udeleženi v raziskavi v večini dobre digitalne spretnosti, skoraj 96 % jih je imelo med študijem na daljavo svoj osebni računalnik, kar je celo višji delež od tistega, o katerem na evropski ravni poročajo (89,3 %) Doolan in sodelavci (2021). Skoraj 83 % jih je imelo med študijem na daljavo svojo sobo in več kot dve tretjini večino časa dobro spletno povezavo. Ob tem pa so rezultati razkrili nekatere značilnosti odziva udeleženi študentov v raziskavi na študijske ure, ki po eni strani presenečajo, saj bi ob takšnih rezultatih pričakovali več in večji delež izpostavljenih ovir, po drugi strani pa prav takšni rezultati lahko spodbujajo k premislekom o prepletenosti dejavnikov, ki sokreirajo značilnosti tako posameznikovega študija na daljavo kot njegovega zadovoljstva s študijem na daljavo. Kot ugotavlja tudi predhodna raziskava svetovnega formata (Aristovnik idr., 2020), ki je prav tako poskušala dobiti vpogled v življenje študentov na vseh področjih študijskega življenja, je imela pandemija pomembne učinke na vsakdanje življenje študentov. Tudi raziskava Doolan in sodelavcev (2021) je pokazala, da so različna

področja študentskega življenja različno povezana z indikatorji študentove uspešne prilagoditve na krizo. Sklenemo lahko, da je epidemija izpostavila pomen konteksta v položaju študenta. Tudi na podlagi spoznanj raziskave smo osvetlili individualni življenjski in študijski položaj študenta, ki sokreira značilnosti njegovega študija, kot tudi študijske okoliščine sokreirajo njegov položaj. Morda smo bili prav na to pred epidemijo premalo pozorni.

Vprašanje, ki ga na podlagi ugotovitev raziskave lahko postavimo kot sklepni premislek, je, ali gre razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo pripisati dejavnikom med epidemijo ali so razlike obstajale že pred epidemijo. Opisane razlike v zadovoljstvu s študijem na daljavo bi bilo namreč mogoče pripisati temu, da so se študentje pri študiju na daljavo soočili s svojo situacijo v novih študijskih in življenjskih okoliščinah. Hkrati pa so se ob študiju na daljavo odprla vprašanja dobrega počutja zaradi naraščajočega stresa, strahu, drugih stisk (Gabrovec idr., 2021; Mok idr., 2021), kar so ugotovitve tudi naše širše raziskave.

Kot zanimive vidimo tudi povezave, ki so se pokazale med zadovoljstvom s študijem in preživljanjem prostega časa ob zaslon-skih oz. spletnih ali nezaslon-skih oz. nespletnih aktivnostih. Še posebej se nam zdijo pomembne zaradi (brez izbire) skreiranega novega načina življenja v epidemiološki situaciji, ki je omejila socialne stike v živo, številne študente 'preselila', zahtevala študij na daljavo in obremenila s številnimi novimi negotovostmi in skrbmi. Velik del aktivnosti, vključno s študijem, se je preselil na splet in zanimivo je, da so študentje pogosteje tudi v prostem času izbirali spletne oz. zaslonske aktivnosti. Mogoče so več spletnih aktivnosti izbirali zaradi manj drugih možnosti, ki so bile omejene, in so se morda tudi v prostem času prilagodili novemu načinu življenja 'na daljavo'. Iz druge slovenske raziskave, ki je ocenjevala potrebe študentov po psihosocialni podpori med epidemijo (Kerč idr., 2021), izhajajo izsledki, da študentom, ki so sodelovali v raziskavi, med drugim najpogostejšo in najintenzivnejšo stisko povzročajo občutki krivde, če si vzamejo čas zase in jih ob tem čakajo študijske obveznosti. Poleg tega pa jih obremenjuje pomanjkanje prostega časa. Morda lahko prav s tem pojasnimo tudi svoje ugotovitve o izbiranju več zaslonskih oz. spletnih aktivnosti v primerjavi z nezaslonskimi

oz. nespletnimi aktivnostmi. Morda so študentje, udeleženi v raziskavi, ki so med študijem na daljavo večkrat izbirali zaslonske oz. spletne aktivnosti, na ta način prikazovali (hote ali nehote), da ob čakajočih študijskih obveznostih 'ostajajo' pri teh vsaj z načinom, preko zaslona. Ob tem jih je v raziskavi Gabrovec idr. (2021) skoraj 40 % poročalo tudi, da so socialna omrežja uporabljali tako pogosto, da je to negativno vplivalo na njihove študijske obveznosti. Zato po drugi strani težko spregledamo, da so tisti, ki so v prostem času izbirali več nespletnih oz. nezaslonskih aktivnosti, poročali o višji stopnji zadovoljstva s študijem. To bi lahko razumeli tudi kot ohranjanje poznane vsakdanjosti ali vsakdanjosti izven spleta oz. povezanosti s časom pred epidemijo preko 'tradicionalnih' aktivnosti, ki bi lahko z več raznolikosti v njihove dneve doprinesla k dobremu počutju posameznika nasploh in s tem k sokreiranju ugodnejšega lastnega položaja tudi v izredni situaciji.

Opisani raziskovalni izsledki najverjetneje dovoljujejo različne razlage, ki bi jih veljalo empirično natančneje preveriti. Omejitve naše raziskave so v neuravnoteženi spolni strukturi vzorca in v tem, da ni raziskovala, kateri posamezni dejavniki so vplivali na zadovoljstvo s študijem na daljavo. Prav to bi lahko še mnogo bolje osvetlilo različnost izkušnje s študijem na daljavo med epidemijo in pomagalo pojasniti nekatere rezultate. Poleg tega so lahko pokazane razlike in povezave posledica še katerih drugih dejavnikov in ne govorijo le o značilnostih v epidemioloških razmerah.

Kljub temu lahko rečemo, da je raziskava pomembna, in če strnemo svoja spoznanja, lahko sklenemo, da se je področje raziskovanja zadovoljstva s študijem na daljavo izkazalo raziskovalno zelo sporočilno in koristno. Kot prvo, lahko na podlagi rezultatov potrdimo, da stopnja zadovoljstva s študijem na daljavo ni izolirana ocena, temveč je odvisna od posameznikovega individualnega življenjskega položaja v aktualni situaciji in je povezana z drugimi dejavniki. Na podlagi upoštevanja različnih vidikov v povezavah z zadovoljstvom s študijem smo osvetlili, kaj bi lahko kreiralo tako zadovoljstvo s študijem na daljavo kot študijski položaj posameznika glede na njegov individualni, življenjski položaj. Prispevek te raziskave na področju raziskovanja zadovoljstva s študijem na daljavo je v raziskovanju povezanosti zadovoljstva s študijem na daljavo med epidemijo covid-19 z dejavniki, ki sokreirajo študijski položaj študenta in v izpostavitvi prav tega, čemur bi veljalo

namenjati raziskovalno pozornost tudi v prihodnje. Prav tako spoznanja usmerjajo k premislekom o implikacijah podpor študenta v visokošolskem izobraževanju glede na njegov individualni študijski in življenjski položaj.

LITERATURA

- Adedoyin, O. B. in Soykan, E. (2020). Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1813180>
- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomaževič, N. in Umek, L. (2020). Impacts of the COVID- 19 Pandemic on Life of Higher Education Students: A Global Perspective. *Sustainability*, 12(8438), 1–34. <https://doi.org/10.3390/su12208438>
- Brown, A., Lawrence, J., Basson, M. in Redmond, P. (2020). A conceptual framework to enhance student online learning and engagement in higher education. *Higher Education Research & Development*, 41(2), 248–299.
- Bryson, J. R. in Andres, L. (2020). Covid-19 and rapid adoption and improvisation of online teaching: curation resources for extensive versus intensive online learning experiences. *Journal of Geography in Higher Education*, 44(4), 608–623.
- Butnaru, G. I., Nita, V., Anichiti, A. in Brinza, G. (2021). The Effectiveness of Online Education during Covid 19 Pandemic – A Comparative Analysis between the Perceptions of Academic Students and High School Students from Romania. *Sustainability*, 13(5311), 1–20. <https://doi.org/10.3390/su13095311>
- Carrillo C. in Assuncao F. (2020). Covid-19 and teacher education: a literature review of online teaching and learning practices. *European Journal of Teacher Education*, 43(4), 466–487.
- Cutri, R. M., Mena, J. in Whiting, E. F. (2020). Faculty readiness for online crisis teaching: transitioning to online teaching during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Teacher Education*, 43(4), 523–541.
- Dinh, L. P. in Nguyen, T. T. (2020). Pandemic, social distancing, and social work education: student's satisfaction with online education in Vietnam. *Social Work Education*, 39(8), 1074–1083.

- Doolan, K., Barada, V., Burić, I., Krolo, K. in Tonkovič, Ž. (2021). *Student life during the COVID-19 pandemic lockdown: Europe-wide insights*. European Student's Union.
- Elliot K. M. in Shin, D. (2002). Student Satisfaction: An alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 24(2), 197–209.
- Gabrovec, B., Selak, Š., Crnkovič, N., Cesar, K. in Šorgo, A. (2021). *Raziskava o doživljanju epidemije Covid-19 med študenti*. Poročilo o opravljeni raziskavi. Nacionalni inštitut za javno zdravje Slovenije.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. in Bond, A. (2020). *The difference between emergency remote teaching and online learning*. EDUCASE Review.
- James, P. C. (2021). What Determines Student Satisfaction in an E-learning Environment? A Comprehensive Literature Review of Key Success Factors. *Higher Educational Studies*, 11(3), 1–9.
- Jiménez-Bucarey, C., Acevedo-Duque, Á., Müller-Pérez, S., Aguilar-Gallardo L., Mora-Moscoso, M. in Cachicatari Vargas, E. (2021). Student's Satisfaction of the Quality of Online Learning in Higher Education: An Empirical Study. *Sustainability*, 13(11960), 1–14. <https://doi.org/10.3390/su132111960>
- Kerč, P., Krohne, N., Lebar Šraj, T. in Štirn, M. (2021). *Ocena potreb po psihosocialni podpori v drugem valu epidemije Covida-19*. Nacionalni inštitut za javno zdravje Slovenije.
- Mok, K. H., Xiong, W. in Rahman H. N. B. A. (2021). COVID-19 pandemic's disruption on university teaching and learning and competence cultivation: Student evaluation of online learning experiences in Hong Kong. *International Journal of Chinese Education*, 10(1), 1–20.
- Rahman, A. (2021). Using Students' Experience to Derive Effectiveness of COVID-19-Lockdown-Induced Emergency Online Learning at Undergraduate Level: Evidence from Assam, India. *Higher Education for the Future*, 8(1), 71–89.
- Rodić Lukić, V. in Lukić, N. (2020). Assessment of student satisfaction model: evidence of Western Balkans. *Total Quality Management & Business Excellence*, 31(13–14), 1506–1518.
- Shankar, K., Arora, P. in Binz-Scharf, M. C. (2021). Evidence on Online Higher Education: The Promise of COVID-19 Pandemic

Data. *Management and Labour Studies*, 1-8. <https://doi.org/10.1177/0258042X211064783>

Singh, V. in Thurman, A. (2019). How Many Ways Can We Define Online Learning? A Systematic Literature Review of Definitions of Online Learning (1988-2018). *American Journal of Distance Education*, 33(4), 289–306.

Su, C.Y. in Guo, Y. (2021). Factors impacting university students' online learning experiences during the COVID-19 epidemic. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(1), 1578–1590.

IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET APRILA 2022